لابردنی گومان
لەسەر
پایەی شەشەمی ئیمان
(قەدەر)

نووسینی

شێخ محمد صالح العثیمین

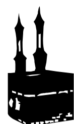
وەرگێڕانی

مامۆستا محمد عبد الرحمن لطیف

تێبینی : ئەم بابەتە بە شێکە لەکتێبی (**پوختەیەك لە بیروباوەڕی ئیسلامەتی**)

=====================================

لەبڵاوکراوەکانی

 ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

 07701517378

عیراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

کتێبی ژمارە (٩٤) لە کتێبخانەی ماڵپەڕی بەهەشت

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونتوب إليه ، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا ، من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له .
وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له ، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله ، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان وسلم تسليماً .أما بعد :

باوەڕبوون بە قەدەر

قەدەر : بریتییە لە ئەندازەگیری خوای گەورە بۆ بونەوەران ، بە پێی زانستی پێش وەختی بۆ ئەو ئەندازەگیریە ، وە بەو شێوەیەی کە دانایی خوا خواستویەتی .

وە **باوەڕبوون بە قەدەر چوار بوار دەگرێتەوە** :

یەکەم : باوەڕبوون بەوەی کە خوای گەورە زانایە بە هەموو شتێك ، بە گشتی و بە ووردیش ، بە هەمیشەیی و هەتاهەتاییش ، جا ئەمە لەوانەدا کە پەیوەندییان بە کردارەکانی خواوە هەبێت یان بە کردارەکانی بەندەکانیەوە هەبێت یەکسانن .

دووەم : باوەڕبوون بەوەی کە خوای گەورە ئەو زانیارییانەی نووسیوەتەوە لە نێو کتێبی پارێزراودا (**اللوح المحفوظ**) ، وە سەبارەت بەم دوو بوارە خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾﴾ [الحج] .

واتە : ئایا نەت زانیوە کە بەڕاستی خوا زانا و ئاگادارە بە هەموو ئەو شتانەی لە نێو ئاسمان و زەویدایە ، بەڕاستی ئەمە لە کتێبی (**لوح المحفوظ**)دایە ، بەڕاستی ئەمە بە لای خواوە ئاسانە .

وە لە (**صحیح مسلم**)دا لە (**عبد الله بن عمرو بن العاص**)ەوە (رضي الله عنهما) فەرموویەتی : بیستم پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەیفەرموو : ((**كتب الله مقادير الخلائق قبلَ أنْ يخلُق السمواتِ والأرض بخمسين ألف سنةٍ**))[٢٠].

واتە : خوا چارەنووسی دروستکراوەکانی نووسیوە پێش ئەوەی ئاسمانەکان و زەوی دروست بکات بە پەنجا هەزار ساڵ .

سێیەم : باوەڕبوون بەوەی کە هەموو ڕووداوەکان (ئەو شتانەی کە دەبن) ڕوونادەن و نابن ئیللا بە ویستی خوای گەورە نەبێت ، جا چ ئەوە لەو شتانەدا بێت کە پەیوەندیان هەیە بە کرداری خواوە یان پەیوەندیان هەیە بە کرداری دروستکراوەکانەوە یەکسانن ، خوای گەورە سەبارەت بەوەی کە پەیوەندی بە کرداری خۆیەوە هەیە فەرموویەتی : ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ﴿٦٨﴾﴾ [القصص] .

واتە : وە پەروەردگارت ئەوەی کە ویستی لێ ببێت دروستی دەکات و ئەوەش هەڵدەبژێرێت کە ویستی لێیەتی .

[٢٠] رواه مسلم ، كتاب القدر ، باب حجاج آدم وموسى عليهما السلام ، رقم : (٦٦٩٠) .

وە فەرموویەتی : ﴿وَيَفۡعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾﴾ [إبراهيم] .

واتە : خوا ئەوەی کە ویستی لـێ ی ببێت دەیکات .

وە فەرموویەتی : ﴿ هُوَ ٱلَّذِي يُصَوِّرُكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡحَامِ كَيۡفَ يَشَآءُۚ ﴿٦﴾﴾ [آل عمران] .

واتە : خوا ئەو کەسەیە کە شێوەتان دیاری دەکات لە منداڵدانی دایکاندا بەو شێوازەی کـە ویـستی لـێ ی ببێت .

وە خوای گەورە سەبارەت بەوەی کە پەیوەندی بە کرداری دروستکراوەکانەوە هەیە فەرموویەتی : ﴿وَلَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ لَسَلَّطَهُمۡ عَلَيۡكُمۡ فَلَقَٰتَلُوكُمۡۚ ﴿٩٠﴾﴾ [النساء] .

واتە : وە ئەگەر خوا ویستی لـێ ببێت ئەوا بێباوەڕەکان دەسـەڵاتدار دەکات بە سەرتانـەوە و ئەنـجا لەگەڵـتاندا دەجەنگان .

وە فەرموویەتی :﴿وَلَوۡ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُۖ فَذَرۡهُمۡ وَمَا يَفۡتَرُونَ ﴿١١٢﴾﴾ [الأنعام] .

واتە : وە ئەگەر پەروەردگارت ویستی لـێ ببێت ئەوا ئەو کارانەیان نەدەکرد ، بۆیە تۆ وازبێنە لە خۆیان و لەوەش کە هەڵیدەبەستن .

چوارەم : باوەڕبوون بەوەی کە هەموو بونەوەر و ڕووداوەکان (ئەو شتانەی کە دەبن) دروستکراوی خوای گەورەن بە خوودی خۆیان و سیفەتەکانیان و جموجوڵیانیشەوە ، خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٞ ﴿٦٢﴾﴾ [الزمر] .

واتە : خوا بەدیهێنەر و دروستکاری هەموو شتێکە ، وە بەسەر هەموو شتێکەوە وەکیلە .

وە خوای پاك و بێکەم وکوڕی فەرموویەتی : ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا ﴿٢﴾﴾ [الفرقان] .

واتە : وە خوا هەموو شتێکی دروست کردووە و ئەندازەشی بۆ داناوە .

وە خوای گەورە سەبارەت بە پێغەمبەر ئیبراهیم (عليه الصلاة والسلام) کە بـە گەلەکـەیی وتـوە : فەرموویـەتی : ﴿وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ وَمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٩٦﴾﴾ [الصافات] .

واتە : خوا ئێوەی دروست کردووە و ئەوەش کە دەیکەن .

* وە **باوەڕبوون بە قەدەر** ـ بەو شێوەیەی کە باسمان کرد ـ ئەوە ڕەد ناکاتەوە کەوا بەندە ویستی هەبێت لەو کردارانەیدا کـە هەڵبـژاردەی خـۆیین و توانـای هـەبێت بەسـەریاندا ، چـونکە شـەرع و واقـع هـەردووکیان بەڵگەن لەسەر سەلماندنی ئەمە بۆی :

لایەنی شەرع : ئەوا خـوای گـەورە سـەبارەت بـە ویـستی بەنـدە فەرموویـەتی: ﴿فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾﴾ [النبأ] .واتە : هەر کەسێ ویستی لـێ بێت گەڕانەوە بۆ لای پەروەردگاری هەڵدەبژێرێت .

وە فەرموویەتی : ﴿فَأۡتُواْ حَرۡثَكُمۡ أَنَّىٰ شِئۡتُمۡۖ ﴿٢٢٣﴾﴾ [البقرة] .

واتە : بچنە لای جێی تۆوەکانتان چۆن دەتانەوێت (ویستان لەسەری هەیە) .

سەبارەت بە توانای بەندەیش خوای گـەورە فەرموویـەتی : ﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُمۡ وَٱسۡمَعُواْ وَأَطِيعُواْ ﴿١٦﴾﴾ [التغابن] .

واتە : لە خوا بترسن ئەوەندەی لە تواناتاندا هەیە ، وە گوێ بگرن و گوێ ڕایەڵ بن .

وە فەرموویەتی : ﴿لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتۡ وَعَلَيۡهَا مَا ٱكۡتَسَبَتۡۗ ﴿٢٨٦﴾﴾ [البقرة] .

واتە : خوا ئەرك ناخاتە سەر هیچ کەسێك ئیللا بە پێی توانای نـەبێت ، پاداشـتی ئـەوەی بـۆ هەیـە کـە کردوویەتی لە چاکە و پاداشتی ئەوەشی لەسەرە کە کردوویەتی لە خراپە .

وە **لایەنی واقع** : ئەوا بەڕاستی هەموو مرۆڤێك دەزانێت کە خۆی ویست و توانای هەیە ، بە هـەردووکیان کردار دەکات ، وە بە هەردووکیان واز دێنێت لە کردار کردن ، وە بە هەردووکیان جیاوازی دەکـات لـە نێـوان ئەوەی کە ڕوودەدات بە پێی ویستی خۆی وەکو ڕێکردن لەگەڵ ئەوەدا کە ڕوودەدات بە بـێ ویـستی خـۆی وەکو لەرزلێهاتن ، بەڵام ویست و توانای بەندە بە ویست و توانای خوای گەورە بەدیدێن ، لەبەر فەرمایـشتی خوای گەورە : ﴿لِمَن شَآءَ مِنكُمۡ أَن يَسۡتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٢٩﴾﴾ [التكوير].

واتە : بۆ هەر کەسێك لە ئێوە کە ویـستی هـەبێت ڕاسـت بێتـەوە ﴿٢٨﴾ وە نـاتوانن ویـستان هـەبێت ئـیللا مەگەر خوای پەروەردگاری هەموو جیهان ویستی لـێ ببێت .

وە لەبەر ئەوەی گەردوون هەمووی موڵکی خوایە هیچ شتێك لە نێو موڵکی خوادا نابێـت بـە بـێ زانیـاری و ویستی ئەو .

* وە **باوەڕبوون بە قەدەر** ـ بـەو شـێوەیەی کـە باسمـان کـرد ـ بەڵگـە و بیـانو نابەخـشێت بـە بەنـدە بـۆ وازهێنانی لەو کارانەی کە پێویست کراون لەسەری ، یان بۆ ئەنجامدانی تاوانـەکان ، بـە پـێی ئەمـە کردنـی قەدەر بە بیانو لە لایەن ئەو جۆرە کەسانەوە پووچەڵە لە چەند ڕوویەکەوە :

یەکەم : خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ لَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشۡرَكۡنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمۡنَا مِن شَيۡءٖۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ حَتَّىٰ ذَاقُواْ بَأۡسَنَاۗ قُلۡ هَلۡ عِندَكُم مِّنۡ عِلۡمٖ فَتُخۡرِجُوهُ لَنَآۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنۡ أَنتُمۡ إِلَّا تَخۡرُصُونَ ﴿١٤٨﴾﴾ [الأنعام] .

واتە : ئەوانەی کە هاوبەش بۆ خوا دادەنێنن دەڵـێن : ئەگـەر خـوا بیویـستایە ئێمـە و بـاب و باپیرانمـان هاوبەشمان (بۆ خوا) دانەدەنا ، وە هەروەها ئەگەر خوا نەی ویستبایە ئێمە هیچ شتێکمان لە خۆمـان حـەرام نەدەکرد ، هەر بەو شێوەیە ئەوانـەی پـێش ئـەمانیش درۆیـان دەکـرد و هـەمان قـسەیان دەوت هـەتا سـزا و تۆڵەی ئێمەیان چەشت ، (ئەی پێغەمبەر) بڵـێ : ئایا هیچ بەڵگە و زانیاریەکتان لایە دەری خەن بۆمان ، ئێوە شوێنی هیچ شتێك ناکەون جگە لە گومان نەبێت ، وە ئەوەی ئێوە دەیلێن لە درۆ زیاتر هیچ شتێکی تر نـیە .

کەواتە ئەگەر قەدەر بەڵگە ببوایەت بۆیان ئەوا خوا سزا و تۆڵەی پێیان نەدەگەیاند .

دووەم : خـوای گـەورە فەرموویـەتی : ﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ ﴾ [النساء] .

واتە : پێغەمبەرانێك كە موژدەدەر و ئاگادارکەرەوەن بۆ ئەوەی خەڵكی بیانویان بە دەستەوە نـەبێت لـە لای خوا لە پاش ناردنی پێغەمبەران ، وە خوا بەدەسەلآت و دانایە .

کەواتـە ئەگـەر قـەدەر بەڵگـە ببوایـەت بـۆ پێـچەوانەکەرانی پێغەمبـەران ئـەوا ئـەو بیـانووە بـە نـاردنی پێغەمبەران لانەدەچوو ، چونکە پێچەوانە کردن دوای ناردنیان رووی داوە بە قەدەری خوای گەورە .

سێیەم : ئەوەی کە (**البخاري ومسلم ـ واللفظ للبخاري ـ**) گێڕاویانەتەوە لە **(علي بن أبـ ـي طالـب)**ەوە (رضي الله عنه) کەوا پێغەمبـەر (ﷺ) فەرموویـەتی : ((**ما مِنكُم مِن أحدٍ إلا وقَد كُتِب مقْعده مِن الْجنةِ ومقْعده مِن النـار ، فَقُلْنا : يا رسولَ اللهِ أفَلا نتكِلُ ؟ قَالَ : لا ، اعملُوا فَكُل ميسر ، ثُم قَرأَ :** ﴿ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ ﴾ [الليل]))[٢١] .

واتە : هیچ یەکێك لە ئێوە نییە ئیللا جێگای لە بەهەشتدا و جێگای لە دۆزەخدا نووسراوە ، وتمان : ئەی پێغەمبەری خوا : ئایا بۆ پاڵیلێنەدەینەوە و پشت بەو نووسـینە ببەسـتین ؟ فەرمووی : نەخێر ، کردەوە بکەن چونکە هەموو کەسێك بەڕێخراوە ، ئـەنجا ئـەم ئایەتانـەی خوێنـدەوە : بەڵام ئەو کەسەی کەوا دەبەخشێت و خۆپارێزی دەکات لە تاوان و لە خوا دەترسێت ﴿٥﴾ وە باوەڕی هەیە بە (**لا إلـه إلآ ا** / واتە : هیچ پەرستراوێك نىیە شایستەی پەرسـتن بێـت جگـە لـە خـوا ـ **الله** ـ نـەبێت) [یـان باوەڕی هەیە بە (بەهەشت و پاداشـتی چاکەکاری)] ﴿٦﴾ ئـەوا هـەموو چـاکەکارییەکی بـۆ ئاسـان دەکـەین و یارمەتی دەدەین بۆ ئەنجامدانی هەموو خێرێك و دوورکەوتنەوە لە هەموو خراپەیـەك ﴿٧﴾ بـەڵام ئـەو کەسـەی کەوا ڕەزیلی دەکات و خۆی بێپێویست دەکات لە خوا (پێویستی خۆی بۆ خـوا دەرنابڕێـت) ﴿٨﴾ وە بـاوەڕی نىیە بە (**لا إلـه إلآ ا** / واتە : هیچ پەرستراوێك نىیە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خـوا ـ **الله** ـ نـەبێت) [یان باوەڕی نىیە بە (بەهەشت و پاداشتی ڕۆژی دوایی)] ﴿٩﴾ ئەوا هەموو خراپەکارییەکی بۆ ئاسان دەکەین و یارمەتی نادەین بۆ ئەنجامدانی خێر و چاکە و دوورکەوتنەوە لە خراپە .

(و لفظ لـمسلم) پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویـەتی : ((**اعملُوا فَكُل ميسر لـما خلِق لَـه**)) [صـحيح مـسلم رقـم : (٢٦٤٧)] .

واتە : کردەوە بکەن چونکە هەموو کەسێك بەڕێخراوە بۆ ئەوەی کە بۆی دروستکراوە .

پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کردووە بە کردەوە کردن ، و ڕێگری کردووە لە پشت بەستن بە قەدەر .

---

[٢١] رواه البخاري ، كتاب التفسير ، باب تفسير (فسنيسره لليسرى) رقم : (٤٩٤٧) ، ورواه مسلم ، كتاب القدر ، باب كيفية خلق الآدمي وكتابة أجله ، رقم : (٦٦٧٥) .

چوارەم : بەڕاستی خوای گەورە فەرمانی کردووە بە بەندە و ڕێگریشی لێکردووە ، وە ئەرکی نەخستووەتە سەر جگە لەوە نەبێت کە لە توانایدایە ، خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا ﴿١٦﴾﴾ [التغابن] .

واتە : لە خوا بترسن ئەوەندەی لە تواناتاندا هەیە ، وە گوێ بگرن و گوێ ڕایەڵ بن .

وە فەرموویەتی : ﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ﴿٢٨٦﴾﴾ [البقرة] .

واتە : خوا ئەرك ناخاتە سەر هیچ کەسێك ئیللا بە پێی توانای نەبێت .

کەواتە ئەگەر بەندە ناچارکراو و زۆرلێکراو ببوایەت لەسەر کردووە کردن ، ئەوا ئەرك لەسەر (تەکلیفلێکراو) دەبوو بەوەی کە لە توانایدا نییە ڕزگاری ببێت لێی ، وە ئەمەش پووچەڵە ، وە لە بەر ئەوە ئەگەر سەرپێچییەکی لێوەشایەوە بە نەزانی یان بە لەبیرچوونەوە یان بە زۆرپێکردن ئەوا تاوانی لەسەر نییە ، چونکە بیانووی هەیە .

پێنجەم : بەڕاستی قەدەری خوا نهێنییەکی شاراوەیە پێی نازانرێت ئیللا دوای ڕوودانی ئەوە نەبێت کە دانراوە ببێت ، وە ویستی بەندە بۆ ئەو کارەی کە دەیکات پێش کردنەکەی کەوتووە ، بۆیە ویستی بەندە بۆ کردار بنیات نەنراوە لەسەر زانیاری ئەو بەندەیە بە قەدەری خوا ، کەواتە لەم کاتەدا قەدەر کردن بە بیانو لە لایەن ئەو کەسەوە نامێنێت و پووچەڵ دەبێتەوە ، چونکە بەڵگە و بیانو نییە بۆ کەسێك لە شتێکدا کە نایزانێت .

شەشەم : بەڕاستی ئێمە دەبینین مرۆڤ سوورە لەسەر ئەوەی کە گونجاوە بۆی لە بوارەکانی دونیادا تاوەکو پێی دەگات و دەستی دەکەوێت ، وە لەوە لانادات بۆ ئەوەی کە نەگونجاوە بۆی ، ئەنجا بۆ ئەم لادانەی قەدەر بکات بە بەڵگە !

باشە بۆ چی خۆی لادەدات لەوەی کە سوودی بۆی هەیە لە بوارەکانی ئاینەکەیدا بۆ ئەوەی کە زیانی پێدەگەیەنێت ئەنجا قەدەر دەکاتە بەڵگە ؟ ئایا باری هەردوو بوارەکە یەکێك نین* ؟

ـ ئەوە نموونەیەکە بۆ تۆ کە ئەمەت بۆ ڕوون دەکاتەوە :

ئەگەر لەبەر دەستی مرۆڤدا دوو ڕێگا هەبێت :

یەکێکیان : دەیگەیەنێتە وڵاتێك کە هەمووی پشێوی و هەر کەس بۆ خۆیە : کوشتن و تاڵان کردن و ئابڕووبردنی ناموس و ترس و برسێتی تێدایە .

---

* مەبەستی ئەوەیە بۆ هەڵبژاردنی لایەنی چاکە و دوور کەوتنەوە لە خراپە لە بواری دونیادا دەڵێت بە ویست و بڕیار و توانای خۆم کردوومە و خۆم سەرپشك بوومە تێیدا ، بەڵام لە بواری ئاین و دینداریدا بۆ ئەنجامدانی خراپە و دوور کەوتنەوە لە چاکە ناڵێت بە ویست و بڕیار و توانای خۆم کردوومە بەڵکو دەڵێت بە پێی قەدەر بووە و خوا لە چارەمی نووسیوە کە من خراپەکار بم و چاکەکار نەبم ! ! !

بەڕاستی ئەمە بانێکە و دوو هەوا ! چونکە لە بواری ئاین و دینەکەیشدا هەر بە ویست و بڕیار و توانای خۆی خراپەی کردووە و چاکەی نەکردووە ، کەس نییە بتوانێت نکۆڵی لە ئەمە بکات مەگەر کەسێکی زۆر بێعەقڵ و گێل و گەمژە نەبێت . ـ وەرگێڕ ـ

دووەمیان : دەیگەیەنێتە وڵاتێك كە هەمووی یاسا و ئاسایش تێیدا بەرقەرارە و ژیانی خۆشە و ڕێز گرتنی تێدایە بۆ گیان و نامووس و ماڵ و سامانەكان ، ئایا كام ڕێگایەیان دەگرێتەبەر ؟

بەدڵنیایی ڕێگای دووەمیان دەگرێتەبەر كە دەیگەیەنێتە وڵاتی یاسا و ئاسایش ، وە هەرگیز مومكین نییە بۆ هیچ كەسێكی ژیر كەوا ڕێگای وڵاتی پشێوی و هەر كەس بۆ خۆی و ترس بگرێتەبەر و قەدەر بكات بە بەڵگە و بیانو !

ئایا لەبەر چی لە بواری دوارۆژدا ڕێگای ئاگری دۆزەخ دەگرێتەبەر جگە لە بەهەشت و قەدەر دەكات بە بەڵگە ؟

ـ نموونەیەكی تر : دەبینین نەخۆش فەرمانی پێدەكرێت بە دەرمان خواردنەوە ، ئەویش دەیخواتەوە لە كاتێكدا كە دڵی نایبات و ئارەزووی ناكات ، وە ئەو خواردنەی لێ قەدەغە دەكرێت كە زیانی پێدەگەیەنێت ، ئەویش وازی لێ دێنێت لە كاتێكدا كە دڵی دەیبات و ئارەزووی دەكات ، هەموو ئەمانە ئەنجام دەدات بە مەبەستی داخوازی شیفا و چاك بوونەوە و سەلامەتی ، وە مومكین نییە كەوا خۆی بگرێتەوە لە خواردنەوەی دەرمان ، یان ئەو خواردنە بخوات كە زیانی پێدەگەیەنێت و قەدەر بكات بە بەڵگە و بیانو !

ئایا لەبەر چی مرۆڤ واز دێنێت لەوەی كە خوا و پێغەمبەرەكەی فەرمانیان پێكردووە یان ئەوە ئەنجام دەدات كە خوا و پێغەمبەرەكەی قەدەغەیان كردووە ئەنجا قەدەر دەكات بە بەڵگە ؟

حەوتەم : بەڕاستی ئەو كەسەی كە قەدەر دەكات بە بیانو بۆ وازهێنانی لەوەی كە وازی لێهێناوە لە پێویستكراوەكان (**الواجبات**) ، یان ئەوەی كە ئەنجامی دەدات لە تاوانەكان ، ئەگەر كەسێك دەست درێژی بكاتە سەری و ماڵەكەی ببات یان ئابڕوی ببات و ناوبانگی بڕوشێنێت ، ئەنجا قەدەر بكاتە بەڵگە و بڵێت : سەرزەنشتم مەكە ! چونكە دەست درێژی كردنەكەم بە قەدەری خوا ڕووی داوە ! ئەوا بیانوەكەی لێقبوڵ ناكرێت .

باشە چۆن بیانو هێنانەوە بە قەدەر لە جگە لە خۆی قبوڵ ناكات بۆ دەست درێژی كردنی بۆ سەری ، وە خۆی بۆ خۆی قەدەر دەكاتە بیانو لە دەست درێژی كردنیدا بۆ سەر مافی خوای گەورە ؟!

وە دەگێڕنەوە لە پێشەوای باوەڕدارانەوە **(عمر بن الـ ـخطاب** ﷺ**)** كەوا دزێكیان هێناوە بۆ لای كە شایستەی دەست بڕینەوە بووە ، بۆیە فەرمانی كرد بە بڕینەوەی دەستی ، ئەویش وتی : پەلەمەكە ئەی پێشەوای باوەڕداران چونكە بەڕاستی من بە قەدەری خوا دزیم كردووە ! عومەریش فەرمووی : بەڕاستی ئێمەیش بە قەدەری خوا دەستت دەبڕین .

وە **باوەڕبوون بە قەدەر** چەندین بەرهەمی گەورەی هەیە ، لەوانە :

یەکەم : پشت بەستن بە خوای گەورە لە کاتی ئەنجامدانی هۆکارەکاندا ، بە شێوەیەك کە پشت نەبەسترێت بە خوودی هۆکارەکە خۆیەوە ، چونکە هەموو شتێك بە قەدەری خوای گەورە دەبێت .

دووەم : کەوا مرۆڤ سەرسام نەبێت بە خۆیەوە لە کاتی بەدیهاتنی مەبەستەکەیدا ، چونکە بەدیهاتنی مەبەستەکەی نیعمەتێکە لە لایەن خوای گەورەوە بەوەی کە ڕێکیخستووە و دایناوە لە هۆکارەکانی چاکە و سەرکەوتن ، بەڵام سەرسام بوونی بە خۆیەوە شوکر و سوپاسی ئەم نیعمەتەی لە بیر دەباتەوە .

سێیەم : ئارامی و ئیسراحەتی دەروونی بەوەی کە دێت بەسەریدا لە قەدەرەکانی خوای گەورە ، جا بێزار و شپرز نابێت بە لەدەست چوونی خۆشویستراوێك یان بە ڕوودانی نەخواستراوێك ، چونکە ئەمە بە قەدەری خوا دەبێت کە موڵکی ئاسمانەکان و زەوی هی ئەوە ، وە ئەوە دەبێت ببێت و هیچ ڕێگاچارەیەك نییە بۆ ڕوونەدانی ، وە سەبارەت بەمە خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ٢٢ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ٢٣﴾ [الحديد] .

واتە : هیچ بەڵایەك ڕوونادات لە زەویدا و لە خوودی خۆیشتاندا ئیللا لە کتێبی (**اللوح المحفوظ**)دا نووسراوەتەوە پێش ئەوەی دروستی بکەین ، بەڕاستی ئەمە بە لای خواوە ئاسانە ٢٢ بۆ ئەوەی خەم نەخۆن بۆ ئەوەی کە لە دەستان دەچێت و دڵخۆشیش نەبن بەوەی کە پێتان دراوە ، وە خوا هەموو خۆبەگەورەزان و شانازیکەرێکی خۆش ناوێت .

وە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : ((**عجبا لأمر المؤمن إن أمره كُله خير ، وليس ذَاك لأحدٍ إلا للمؤمن ، إنْ أصابته سراءُ شكر فكَانَ خيرا له ، وإنْ أصابته ضراءُ صبر فكَانَ خيرا له**))[٢٣] .

واتە : سەرسوڕمان بۆ باری باوەڕدار بەڕاستی هەموو بارێکی خێرە ، وە ئەمەش بۆ کەس نییە تەنها بۆ باوەڕدار نەبێت ، ئەگەر خۆشییەکی تووش ببێت سوپاسی خوا دەکات ئەمەش خێرە بۆی ، وە ئەگەر زیانێکی تووش ببێت ئارام دەگرێت ئەمەش خێرە بۆی .

---

[٢٣] **رواه مسلم ، كتاب الزهد والرقائق ، باب المؤمن أمره كله خ ، رقم : (٧٤٢٥) .**

*** وە لە بواری قەدەردا دوو تاقم گومڕا بوون :**

یەکەمینیان : (**الـجـبرية**) : ئەوانەی کە وتویانە بەندە ناچار و زۆرلێکراوە بۆ ئەنجامدانی کردەوەکانی ، وە هیچ ویست و توانای خۆیی تێدا نییە .

دووەمینیـان : (**القدرية**) : ئەوانەی کە وتویانە بەندە بە ویست و توانای خۆی سەربەخۆیە لـە ئەنجامـدانی کردەوەکانیدا ، وە هیچ کاریگەری ویست و توانای خوای گەورەی لەسەر نییە تێیدا .

وەڵامدانەوەی تاقمی یەکـەم (الـجـبرية) بە شەرع و واقع دەبێت :

لایەنی شەرع : ئەوا بەڕاستی خوای گەورە ئەوەی سەلماندووە کەوا بەندە ویستی هەیـە ، وە کردەوەشـی داواتـە پـاڵـیـەوە ، خـوای گـەورە فەرموویـەتی : ﴿مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلْءَاخِرَةَ ﴿١٥٢﴾﴾ [آل عمران] .

واتە : هەندێك لە ئێوە دونیای دەوێت و هەندێکی دیکەیشتان دواڕۆژی دەوێت .

وە فەرموویـــــــــەتی : ﴿وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ﴿٢٩﴾﴾ [الكهف] .

واتە : ئەی پێغەمبەر بڵێ بە خـەڵکی : ئەمـەی کـە پێتـانی ڕادەگەیـەنم ڕاسـتە و لای پەروەردگارتانـەوە هێناومە ، جا هەر کەسێك دەیەوێت باوەڕ بێنێت با باوەڕ بێنێت وە هەر کەسێکیش دەیەوێت باوەڕ نەهێنێت با باوەڕ نـەهێنێت ، بەڕاسـتی ئێمـە ئاگرێکمـان ئامـادە کـردووە بـۆ سـتەمکاران کـەوا چواردەوری داون بـە پەرژینەکانی و ناتوانن لـێی دەرباز بن .

وە فەرموویەتی : ﴿مَّنْ عَمِلَ صَٰلِحًا فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَنْ أَسَآءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾﴾ [فصلت] .

واتە : هەر کەسێك کردەوەی چاکە ئەنجامبدات ئەوە بۆ خۆی کردوویەتی ، وە هەر کەسێك خراپە بکـات ئەوە لەسەری دەکەوێت ، وە پەروەردگارت هەرگیز ستەمکار نییە لە بەندەکان .

وە **لایەنی واقـع** : ئەوا بەڕاستی هەموو مرۆڤێك دەزانێت جیاوازی هەیە لە نێوان کردارە هەڵبژێردراوەکانی کـە بـە ویـستی خـۆی ئـەنجامیان دەدات : وەکـو خـواردن و خواردنـەوە و کـڕین و فرۆشـتن ، لەگـەڵ ئـەو کردارانەیدا کە دەکەونە سەری بە بێ ویستی خۆی : وەکو لەرزلـێهاتن لە کاتی تالـێهاتن و کەوتنە خوارەوە لە سەربانەوە ، ئەو لە یەکەمیاندا (**فاعِلٌ مختار بإرادتهِ من غير جبرٍ**) ئەنجامدەر و سەرپشکە بـە ویـستی خـۆی بە بێ زۆر لـێکردن ، وە لە دووەمیاندا (**غيرُ مختارٍ ولا مريدٍ لـما وقع عليهِ**) سەرپشك نـییـە و ئـەوەی ناوێـت کەوا کەوتووەتە سەری .

وە وەڵامدانەوەی تاقمی دووەم (القدرية) بە شەرع و عەقڵ دەبێت :

لایەنی شەرع : ئەوا بەڕاستی خوای گەورە بەدیهێنەر و دروستکاری هەموو شتێکە ، وە هەموو شتێك بە ویستی ئەو دەبێت ، وە خوای گەورە لە کتێبەکەیدا (قورئان) ڕوونی کردووەتەوە کەوا کرداری بەندەکان بە ویستی ئەو ڕوودەدەن ، خوای گەورە فەرموویەتی : ﴿وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلَ ٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ وَلَٰكِنِ ٱخْتَلَفُوا۟ فَمِنْهُم مَّنْ ءَامَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا ٱقْتَتَلُوا۟ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾﴾ [البقرة] .

واتە : وە ئەگەر خوا ویستی لێ ببوایەت ئەوا ئەوانەی دوای ئەوان کوشتاریان نەدەکرد دوای ئەوەی کەوا بەڵگەی ڕوونیان بۆ هات بەڵام ئەوان جیاوازی کەوتە نێوانیانەوە بۆیە هەندێکیان باوەڕی هێنا و هەندێکی تریان باوەڕی نەهێنا ، وە ئەگەر خوا ویستی لێ ببوایەت کوشتاریان نەدەکرد بەڵام خوا ئەوە دەکات کە دەیەوێت .

وە فەرموویەتی : ﴿ وَلَوْ شِئْنَا لَءَاتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ مِنِّى لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾﴾ [السجدة] .

واتە : وە ئەگەر بمانەوێت ڕێڕەوی ڕووناکیمان (باوەڕهێنان) دەدا بە هەموو کەسێك ، بەڵام من بەڵێنی جێگیر و یەکلاییم داوە بەوەی کەوا دۆزەخ پڕ بکەمەوە بە جنۆکە و مرۆڤ هەموویان .

وە **لایەنی عەقڵ** : ئەوا بەڕاستی گەردوون هەمووی خوای گەورە خاوەنیەتی ، وە مرۆڤیش بەشێکە لەم گەردوونە ، وە مومکینیش نییە بۆ خاوەندار ڕەفتار بکات لە نێو موڵکی خاوەنەکەیدا ئیللا بە مۆڵەت (ئیزن) و ویستی خاوەنەکەی نەبێت .

======================